

ALDOUS HUXLEY – MINUNATA LUME NOUĂ; REÎNTOARCERE ÎN
MINUNATA LUME, POLIROM, IAȘI, 2003

GABRIEL CLAUDIU MURSA*

The aim of this paper is to analyse one of the most impressive utopia conceived in last century. Aldous Huxley' great book describe a perfect state of humanity seen as a fully planned society. The brave new world is the result of the scientists who design manage all the aspects of social life. Finaly, we discover a strange univers, a fearful world composed by human robots.

A lectura, astăzi, cărți ce zugrăvesc trecute experiențe totalitare pare a constitui pentru un fost "cobai" fie pură desuetudine, fie simplă extravaganță. El a simțit "sistemul" pe propria piele, a trăit vremurile, i-a supraviețuit adaptându-se, astfel încât, la un deceniu și jumătate după moartea „socialismului real”, citirea unei radiografii despre locul său de viață de până mai ieri nu înseamnă decât banalitate. Mai precis, nu îl impresionează . Ce altceva decât platitudine poate să aducă supraviețuitorului unei asemenea „inginerii sociale” redescoperirea și răsfoirea propriului jurnal intim ? Există, totuși, câteva excepții notabile. Este vorba de acele cărți care, tratând subiectul, au forța de a provoca excentricului cititor fiori, frică, frisoane, au darul de a -l atrage cu obstinație în vârtejul povestirii determinându-l să-și consume, din nou, o parte a vieții. Cu siguranță, una dintre acestea este *Minunata lume nouă* a lui A. Huxley.

Concepută ca semnal de alarmă - într-o epocă a seducției colectiviste ce a dat naștere "somnului rațiunii" printre intelectualii lumii libere-, celebra operă a scriitorului englez zugrăvește cu un realism geometric realitățile unei utopii înfricoșătoare ivite din dorința neostoită a omului de a crea Raiul terestru. Cartea surprinde simptomul general al unei epoci marcate de exacerbare evidentă a puterilor minții umane și de încrederea nelimitată în posibilitățile științei. Ea schițează fără menajamente portretul unei lumi ideale construite după principii carteziene. Asemeni Republicii lui Platon, această nouă "cetate a soarelui", tărâm al fericirii absolute, se ghidează după capriciile rațiunii demente specifice oricărui soi de utopie. De această dată, visul veșnic al omului – edificarea lumii perfecte – încearcă să devină realitate prin puterile excepționale cu care au fost înzestrați oamenii de știință, depozitarii adevărului absolut. Datorită lor, viitorul umanității nu mai înseamnă mers prin beznă, spontaneitate, accident, incertitudine ci un proces condus conștient. Fiecare ins se naște cu un scop – crearea unei lumi noi

* Lector universitar doctor la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor

minunate – în “sala de predestinare socială”, capată valoare adică, “utilitate” transformându-se în unealtă; încetează a mai avea o existență efemeră lipsită de orice justificare, renunță la interesele personale meschine punându-se în slujba unui ideal strălucitor. Omul devine un număr, o entitate standardizată programată genetic astfel încât să-și realizeze cât mai bine scopul pentru care a fost concepută. Viața lui începe pe un raft (pe raftul 10 se găsesc viitorii muncitori chimiști), în eprubetele predestinării și nu în demodata familie. Educația aparține, indiscutabil, savanților fiind o chestiune mult prea importantă pentru a o lăsa la dispoziția părinților, după cum s-a exprimat, mai târziu, Gunar Myrdal. De fapt, ea este injectată prenatal, copilăria aducând unele retușuri. Spre deosebire de Winston al lui Orwell, creaturile “*minunatei lumi*” sunt programate să-și iubească destinul, ele își acceptă implacabila trecere prin viață fără probleme de conștiință deoarece nu își pun întrebări; nu au frământări metafizice precum eroul din 1984. Din acest punct de vedere, “omul nou” – de fapt, ființa dezindividualizată, “coloana vertebrală a oricărei societăți” – are nivelul de conștiință al amatorului de traforaie sau al colecționarului de timbre. Doarme netulburat precum Julia, amanta delatoare a ultimului neadaptat din utopia orwelliană. În lumea lui perfect ordonată domnește unitatea, armonia și stabilitatea. Invidia s-a evaporat prin distrugerea diversității, prin radierea diferențelor fizice și chimice, ființa umană zugrăvindându-se ca o “argilă infinit modelabilă” (O'Brien, 1984). Eventualele comportamente deviate de la linia directoare vor fi corectate de “inginerii emoțiilor omenești”. Pe cale de consecință, pericolele cele mai mari la adresa fericirii comune născute din comportamentul neortodox vor succomba din fașă. Tot savanții (echivalentul înțelepților din *Republica*) vor calcula și “optimumul populației” înlăturând o veche angoasă a umanității ce a speriat, în ordine, pe spartani, Platon, Malthus și mult-prea-sensibila inteligentsie de stânga din ultimele două secole. Soluția se găsește în “luminoasele” laboratoare de condiționare. Nimeni nu vine pe lume fără vreun argument științific întărit, eventual, de vreo pedantă ecuație matematică. Pe deasupra, orice “persoană” se va hrăni științific pentru a nu da naștere problemelor alimentare.

Lucrul cel mai lesne de remarcat din derularea subiectului îl constituie preocuparea neobosită a “inginerilor sociali” de a distruge trecutul. Muzeele sunt închise, cărțile vechi ascunse, hainele bătute de timp disprețuite. Istoria a rămas simplă “gargară” și trebuie distrusă. Identitatea “omului nou” vine din viitor, el nu are părinți sau bunici, nu posedă puncte de reper capabile a-i conferi legitimitate și rădăcini. Trecutul său înseamnă așteptare pe un raft numerotat (adică inutilitate, după spusele lui Bentham, unul din părinții raționalismului). Chiar acțiunea se desfășoară în anul 214 după Ford. Înainte? Obscuritate, în orice caz, nimic bun. Omenirea are doar prezent și viitor (luminos); istoria începe astăzi, se îndreaptă, în pură tradiție historicistă, către un mâine dinainte cunoscut și sfârșește, obligatoriu, în *minunata lume nouă*.

În încercarea de a surprinde detaliat trăsăturile definitorii ale societății perfecte, Huxley descrie cu subtilitate caracterul raționalist, uneori, anti-religios specific tuturor utopiilor. Pentru omul proiectat în laboratoarele științei întregul adevăr vine din tehnică, utilitate și eficiență. Crucea a fost retezată în partea de sus și s-a transformat în „T”, simbolul organizării moderne a producției de masă. Spiritul lui Isus Hristos se retrage din ciudata creatură construită de biologi pentru a lăsa loc Sfântului Ford, primul și ultimul apostol al proaspetei “religii civile” (Rousseau) întruchipate de știința calculului rece, a analizei cost-beneficiu, a alegerii raționale. Nimic din misterul Răstignirii și

Învierii nu se regăsește în Evanghelia raționalistă a tehnicismului. Omul nou crede doar lucrurile demonstrabile, gândește doar ceea ce *trebuie* să gândească dar nu mai posedă sensibilități. Urăște florile, cărțile și, văduvit de cenzura impusă de sentimentele firești, riscă să trăiască drama lui *homo faber*, inginerul cinic al lui Frisch condamnat să trăiască tragedia relației incestuoase cu propria fiică.

Deși scrisă acum șapte decenii, *Minunata lume nouă* poate ridica probleme extrem de interesante cercetătorului din arealul științelor sociale. Una dintre ele ar fi aceea a responsabilității, deontologiei profesionale a omului dornic să trudească pe altarul cunoașterii. Scrisă ca un avertisment, cartea atrage atenția asupra puterii și încrederii excesive acordate savantului. De fapt, Huxley atenționează lumea academică și opinia publică asupra faptului că mirajului unei lumi mai bune nu trebuie să ne conducă spre o capcană fatală. Înțelegem printre rânduri că, deși erau conduse de Rațiune și îndreptățiri ei posesori, toate societățile perfecte imaginate sfârșeau în experimente groaznice. Temerile autorului britanic pot fi privite ca legitime nu doar prin prisma primelor învățăminte desprinse din experimentelor socialiste de după Revoluția rusă. Ele se justifică într-un context mai larg, respectiv cel al credințelor larg răspândite conform cărora avansul rapid al cunoașterii face posibilă o reformare radicală a societății, a credințelor și practicilor ei tradiționale, cu intenția făuririi unui mult-așteptat paradis pământesc. Dezvoltarea formidabilă a științelor naturale din a doua parte a secolului al XIX-lea a creat premisele unor mari așteptări (iluzorii) privind posibilitatea de a controla și conduce procesele sociale cu ajutorul metodelor performante din zona domeniilor exacte. Scientismul era la mare modă prin anii '30 ai secolului trecut, anii apariției operei de față, iar entuziasmul dirijării conștiente a umanității prin inteligența omului de știință nu părea să mai aibă oponenți lucizi. În ciuda faptului că euforia de început s-a mai temperat, descoperim oriunde infestarea produsă acum câteva zeci de ani asupra științelor sociale. Cursurile de economie sunt pline de ecuații matematice, "echilibre" sau "rational choice", de modele econometrice ce își propun să rezolve prin stufoase demonstrații "problemele globale ale omenirii". Lumea a uitat că, înainte de a publica *Avuția națiunilor*, Smith a scris un tratat despre sentimentele morale. Dar cine se mai întoarce la povăța părinților în epoca economismului total ?

Una dintre temerile lui Huxley poate fi înțeleasă dacă de gândim, spre exemplu, la evoluțiile recente din domeniul clonării umane. Aceste descoperi extraordinare ale savanților oferă argumente solide în favoare ipotezei conform căreia tenebroasele experiențe de inginerie socială par plauzibile deci, realizabile. Prin utilizarea "miraculoaselor" procedee de *eugenie* socială putem deveni cu toții mașinuțe superdotate, avem ocazia să fim cu toții geniali precum Goethe, Kant etc așa cum dorea un "filosof al lucrurilor pământești" de acum un veac, dar vom înceta a mai fi indivizi. Vechiul vis raționalist al controlului absolut are șansa să devină realitate, ordinea spontană a afacerilor umane ar putea fi înlocuită cu una mecanică, geometrică, iar diversitatea infinită a naturii umane ar lăsa locul omului standardizat. Am putea trăi într-o cetate ideală dar care nu ni se va potrivi de nici un fel. Aceasta este, oare, minunata lume nouă ? Răspunsul depinde, în primul rând, de prudența, responsabilitatea și conștiința trează a omului de știință.